

Ельдар Веремчук

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики,
Запорізький національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-2926-2090>
eldar.veremchuk@gmail.com

МЕТАФОРИЧНИЙ МОДУС АНГЛОМОВНОГО ЛІНГВОЕТИЧНОГО КОНЦЕПТУ DIGNITY

Анотація: Стаття присвячена дослідженню метафоричного модусу англomовного лінгвоетичного концепту DIGNITY. Метою дослідження є висвітлення метафоричного діапазону аналізованого концепту. У статті окреслюються межі трьох основних вимірів концепту: логічного, концептуального та структурного. Особливу увагу приділяється розмежуванню понять «концепт» та «категорія», відношення між якими є нелінійними. З одного боку категорія включає в себе схожі за рисами концепти. Більш того, класифікаторами категорії виступають категоріальні домени, які виступають відносно іншої системи відліку – концептосфери самостійними концептами. З іншого боку концепт є ширшим за однойменну категорію, оскільки включає в себе ті «необов'язкові» як для категорії риси, які можуть зазнавати двонаправленого метафоричного переосмислення. В статті обґрунтовується висновок, що категорія є логічним виміром існування концепту. Цей концептуальний вимір існує в мовній картині світу у вигляді закріпленого і відносно стабільного інформаційного гешталту. Зауважується, що така стабільність можлива лише в статичному існуванні, тобто у об'єктивності категорії в ментальному лексиконі та її вербалізованості в рамках мовної системи, що не є характерним для її реального «розгортання» у формі концепту під час його актуалізації у мовленні, яке як і людське мислення є динамічним феноменом. Таке розгортання категорії виводить її із

логічного виміру на концептуальний, перетворюючи її із категорії на концепт. Окрім цього визначається специфіка досліджуваного абстрактного концепту. Встановлено, що предметом класифікації етичних категорій є не матеріальні об'єкти, а явища, котрі мають ідеальне, умоглядне начало та проявляються у відношенні людини до оточуючих та до самої себе. В статті визначаються підвалини теорії концептуальної метафори. Зазначається, що основу концептуального виміру складають крос-доменні проєкції, які ґрунтуються на метафоричному перенесенні та обумовлені асоціативними зв'язками, які виникають між елементами концептуальної сітки (фрейму), в яку входить концепт. В статті виділяються окремі парцели аналізованого концепту на основі аналізу лексико-семантичних варіантів його репрезентативної лексеми. Висвітлюється метафоричний діапазон концепту DIGNITY та встановлюються вихідні домени, ознаки яких проєктуються на цільовий домен. Визначається частотність залучення окремих парцел концепту у метафоричні перенесення. Аналізуються категоріальні відносини концептуальних доменів DIGNITY.

Ключові слова: зона центрального метафоричного перенесення, домен, концептуальний вимір, крос-доменне перенесення, метафорична проєкція

Eldar Veremchuk

Ph.D. in Philology, Associate Professor at the Department of English Philology and Linguodidactics,
Zaporizhzhia National University
<https://orcid.org/0000-0003-2926-2090>
eldar.veremchuk@gmail.com

METAPHORICAL MODUS OF THE ENGLISH LINGUOETHIC CONCEPT DIGNITY

Summary: The article is devoted to the study of the metaphorical modus of the English-language ethical concept DIGNITY. The aim of the study is to highlight the metaphorical range of the analyzed concept. The article outlines the boundaries of the three main dimensions of the concept: logical, conceptual and structural. Particular attention is paid to the distinction between the terms "concept" and "category"; the relationship between which is nonlinear. On the one hand, the category includes similar concepts. Moreover, the classifiers of the category are categorical domains, which in relation to another frame of reference – the conceptosphere, are independent concepts. On the other hand, the concept is broader than the category of the same name, as it includes those "optional" features for the category that may undergo bidirectional metaphorical rethinking. The article substantiates the conclusion that the category is a logical dimension of the concept existence. This conceptual dimension exists in the linguistic picture of the world in the form of a fixed and relatively stable information gestalt. It is noted that such stability is possible only in static existence, i.e. in the category representation in the mental lexicon and its verbalization within the language system, which is not characteristic of its real unfolding in the form of a concept during its actualization in speech. This unfolding of the category takes it out of the logical dimension into the con-

ceptual one, transforming it from a category into a concept. In addition, the specificity of the studied abstract concept is determined. It is established that the subject of classification of ethical categories are not material objects but phenomena that have an ideal, speculative origin and are manifested in relation to other mental spaces. Also, the article defines the foundations of the theory of conceptual metaphor. It is noted that the basis of the conceptual dimension is cross-domain projections, which are based on metaphorical transfer due to the associative connections that arise between the elements of the conceptual grid (frame), which is part of a concept. The article highlights the conceptual parcels based on the analysis of lexical and semantic variants of its representative unit *dignity*. The metaphorical range of the DIGNITY concept is highlighted and source domains are identified, the features of which are projected onto the target domain. The frequency of involvement of individual parcels of the concept in metaphorical mappings is determined. The categorical relations of DIGNITY conceptual domains are analyzed.

Key words: central metaphorical transfer zone, domain, conceptual dimension, cross-domain transfer, metaphorical projection

1. Вступ

Концепт є комплексним ментальним конструктом, який, з одного боку, виступає конститuentом концептосфери, закарбованим в мовній картині світу, а з іншого – оперативною одиницею інформації, яка бере безпосередню участь в процесах пізнання навколишньої дійсності та актуалізується у мовленні. Отже, концепт одночасно виступає компонентом картини світу, об'єктивований у мові, а також когнітивною одиницею мовлення,

в якому він зазнає актуалізації. Виходячи з цього, на нашу думку, можна говорити про наявність у концепті певних оперативних модусів: статичного (об'єктивного) та динамічного (суб'єктивного та контекстуально обумовленого). Ідея виділення концептуальних модусів є не новою. Так, зокрема на думку М. В. Нікітіна концепт є комплексним гештальтом взаємопов'язаних операційних модусів. Кожний із модусів включає когнітивний та прагматичний (емоційний і оцінний) елементи, які є результатом акумульованих знань

про навколишній світ (Nikitin, 1996: 188). Тому, термін «модус» можна розуміти як функціональну модифікацію концепту, його субструктуру, яка одночасно є способом існування концепту в свідомості мовців (Tatsenko, 2020: 8).

Загалом дослідженню структури концептів, зокрема й лінгвоетичних присвячена досить велика кількість робіт: JUSTICE (Vorkachev, 2011; Butova, 2013), DUTY (Mirzoeva, 2014), MODESTY (Shevchenko & Shastalo, 2021), DIGNITY (Chaban, 2019). Однак, аналіз даних наукометричних баз дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день метафоричний модус лінгвоетичного концепту DIGNITY не є дослідженим у повній мірі, що й обумовлює **актуальність** поданого дослідження.

Метою дослідження є висвітлення метафоричного діапазону англомовного концепту DIGNITY. Відповідно до мети дослідження вбачається за необхідне виконання наступних **завдань**: 1) визначення границь метафоричного модусу концепту DIGNITY; 2) розмежування термінів «категорія» та «концепт»; 3) виявлення вихідних доменів метафоричних перенесень; 4) характеристика крос-доменних метафоричних проєкцій аналізованого концепту.

Об'єктом дослідження є англомовний лінгвоетичний концепт DIGNITY, тоді як **предметом** виступає його метафоричний модус.

Теоретико-методологічна база поданої роботи ґрунтується на фундаментальних працях з когнітивної лінгвістики (Dancsygier, 2017; Porova, 2007; Evans, 2007), когнітивної семантики та теорії концептуальної метафори (Lakoff & Johnson, 1980; Lakoff, 2008; Kövecses, 2017a; Kövecses, 2017b; Morozova, 2017; Zhabotyńska, 2020).

Матеріалом дослідження стала вибірка текстових фрагментів із корпусів англійської мови [BNC; Iweb; COCA] із цільовою лексемою *dignity* загальною кількістю 350 одиниць.

Для аналізу відібраного матеріалу були застосовані наступні **методи** дослідження: метод контекстуального аналізу, метод семантичного аналізу, метод лінгвокогнітивної інтепретації.

2. Результати

2.1. Базові концептуальні виміри

Досвід власного дослідження та специфіка аналізованого концепту DIGNITY (його абстрактний характер) дозволяє виділити у ньому три окремі виміри: логічний, концептуальний та структурний. Термін «вимір» є гіперонімічним по відношенню до терміну «модус». Так, логічний вимір передбачає існування класифікаційного та характеристичного модусу, концептуальний вимір представлений метафоричним модусом, тоді як структурний вимір репрезентує внутрішню організацію змісту концепту, яка виражається матричною та польовою моделями його макроструктури. Подане дослідження сфокусоване саме на висвітленні метафоричного модусу концепту DIGNITY, що обумовлює необхідність розгляду ряду теоретичних питань.

По-перше, слід окреслити межі та кореляцію концептуальних вимірів / модусів. Логічний вимір концепту репрезентує особливості його існування у логічній свідомості людини (що видно із самої назви). Виходячи із загально-наукового та філософського погляду «відносності сприйняття» (який ґрунтується на принципі відносності Г. Галілея, загальній теорії відносності А. Ейнштейна) кожний об'єкт може бути сприйнятий, а отже і осмислений лише відносно певної системи відліку. Системою відліку для існування концепту у логічному вимірі є категоріально-аналітичний апарат людського мислення, тобто логіка людського сприйняття, яка побудована на здатності категоризувати та класифікувати отримані в процесі пізнання порції інформації. Основою існування концепту у цьому вимірі є його категоризованість, що проявляється у наявності у ньому категоріальної рамки. Категоріальна рамка складається із вузлів – категоріальних доменів, та логічних відношень, які їх з'єднують. Категоріальна рамка, однак, не існує сама по собі, а має певне смислове наповнення – семантичний прототип, і саме об'єднання цих двох елементів і формує категорію. Існування концептуальної категорії уможливує перебіг процесу категоризації, що полягає у співвіднесенні нових порцій інформа-

ції, отриманих у процесі пізнання, із семантичним прототипом, який складається із еталонних семантичних ознак для поданої категорії. Детальніше процес категоризації буде розглянуто далі. На цьому етапі слід наголосити, що в логічному вимірі концепт існує у вигляді категорії, яка є найбільш об'єктивною, статичною, оскільки включає в себе певні фіксовані параметри категоризації та еталонні якості прототипу, співпадіння з якими уможлиблює входження до неї певної порції інформації (іншого концепту, який потрапив у фокус пізнання).

2.2 Кореляція термінів «категорія» та «концепт»

Наступним важливим теоретичним питанням є окреслення границь розмежуванні термінів «категорія» та «концепт», понятійні відношення між якими є нелінійними. З одного боку, категорія є гіперонімічним явищем по відношенню до концепту. Її головним заданням є групування концептів, які мають схожі когнітивні риси відповідно до параметрів категоризації (категоріальної доменної сітки, яка власне і визначає сутність категорії). Ми дотримуємося погляду прототипного характеру категоризації (Rosh, 1973), відповідно до якого цей процес проходить шляхом співвіднесення об'єкту категоризації із категоріальним прототипом – найяскравішим представником певної категорії. Повне чи часткове співпадіння когнітивного змісту концепту із семантичним прототипом категорії уможлиблює його входження до неї, причому чим більший відсоток співпадіння, тим яскравішим представником категорії є поданий концепт. Таким чином, процес категоризації передбачає розподілення концептів по різних класам відповідно до параметрів категоризації.

Наведемо приклад. Категорія FURNITURE включає у себе концепти CHAIR, TABLE, etc... . Однак при цьому власне FURNITURE може також бути однойменним концептом, який теж можна класифікувати відповідно до різних категорій, скажімо HOUSE EQUIPMENT, WOODEN PRODUCTS, etc.... . Різниця між концептом і ка-

тегорією у цьому сенсі полягає у тому, що категорія виступає інформаційним стрижнем концепту, репрезентуючи своїми категоріальними доменами його когнітивні класифікаційні ознаки, та своїм семантичним прототипом частину його когнітивного змісту, зокрема його інформаційний зміст, який об'єктивовано у логічному вимірі концепту. Але окрім цього, концепт має також образний компонент, котрий може зазнавати метафоричного переосмислення, а також інтерпретаційне поле, яке є неоднорідним і має національно, культурно, соціально та індивідуально обумовлені складові. Таким чином, нелінійність категоріально-концептуальних відносин полягає у тому, що з одного боку категорія включає в себе схожі за рисами концепти. Більш того, класифікаторами категорії виступають категоріальні домени, які відносно іншої системи відліку – концентосфери, є самостійними концептами. З іншого боку, концепт є ширшим за однойменну категорію, оскільки включає в себе ті «необов'язкові» як для категорії риси, які можуть зазнавати двонаправленого метафоричного переосмислення: концепт може усвідомлюватися відносно інших концептів (доменів) виступаючи при цьому цільовим доменом (target domain), а може сам бути основою для концептуалізації інших одиниць ментального лексикону, тобто виступативихідним доменом (source domain).

Отже, ми дійшли висновку, що категорія є логічним виміром існування концепту. Цей концептуальний вимір існує в мовній картині світу у вигляді закріпленого і відносно стабільного інформаційного гешталту. Однак, така стабільність можлива лише в статичному існуванні, тобто у об'єктивованості категорії в ментальному лексиконі та її вербалізованості в рамках мовної системи, чого не можна сказати про динамічне, тобто реальне її «розгортання» у формі концепту під час його актуалізації у мовленні, яке, як і людське мислення, є динамічним феноменом. Таке розгортання категорії виводить її із логічного виміру на концептуальний, перетворюючи її із категорії на концепт.

Концептуальний вимір категорії DIGNITY передбачає встановлення особливостей осмислення однойменного концепту як цілісного мен-

тального утворення через його взаємозв'язок та взаємодії із іншими концептами. Під взаємозв'язком ми розуміємо усі асоціативні «мости», які виникають між цільовим концептом та іншими елементами концептосфери. Така взаємодія виявляється через крос-доменні проєкції, реалізовані метафоричними перенесеннями (метафоричним модусом), де аналізований концепт може виступати як цільовим так і вихідним доменами та через семантичні зв'язки між ЛСВ його полісемантичних вербалізаторів. Під взаємодією ми розуміємо входження концепту в концептуальні сітки (фрейми), де його когнітивні риси розкриваються та видозмінюються внаслідок його інтеракції з іншими вузлами фрейму.

2.3. Метафоричний діапазон концепту DIGNITY

2.3.1. Принципи метафоричної проєкції

Як зазначалося раніше, метою поданої праці є висвітлення крос-доменних проєкцій (cross-domain mappings) та встановлення метафоричного діапазону (range of metaphor), тобто сукупності вихідних доменів, ознаки яких переносяться на цільовий концепт (Kövecses, 2017a: 64). Обраний підхід засновується на теорії концептуальної метафори (Kövecses 2017 a; Kövecses 2017b; Lakoff & Johnson 1980), яка дозволяє пояснити механізми кореляції концептів, що належать до різних сфер через перенесення ознак одного на інший.

Метафоричне перенесення (mapping from source domain to target) у кожному конкретному випадку здійснюється за участю двох доменів: вихідного (source domain) та цільового (target domain). У ролі цільового домену виступає аналізований концепт DIGNITY, тоді як вихідним доменом виступає один з концептів, із метафоричного діапазону. Ознаки цільового концепту

які співпадають із ознаками вихідного концепту складають ділянку концептуального перетину, або як її ще називають зону концептуальної проєкції (cross-mapping zone) (Lakoff, 1993: 203, 245), яка зазвичай включає досить обмежений набір концептуальних рис. Слід зазначити, що процес крос-доменної проєкції часто охоплює концепт не в цілому, а лише його окремі парцели, об'єктивовані лексико-семантичними варіантами його вербалізаторів.

Аналіз десяти лексикографічних джерел (Longman Dictionary, Macmillian Dictionary, Cambridge Dictionary, Collins Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, Oxford Learner's Dictionary, Oxford American Dictionary, American Heritage Dictionary, Yourdictionary, Dictionary.com) дозволив виділити наступні парцели: парцела (1) – “calm and reserved manner despite situation” – вербалізується ЛСВ (1); парцела (2) – “respect and honour” – ЛСВ (2), ЛСВ (3); парцела (3) – “high rank” – ЛСВ (4); парцела (4) – “self-respect and pride” – ЛСВ (5).

Процес крос-доменної проєкції є обопільно спрямованим. Схема концептуалізації зображена на Рисунку 1. На першому етапі концептуалізації ознаки цільового домена (DIGNITY), точніше його парцели (DIGNITY₁ або DIGNITY₂) зіставляються (стрілки на схемі) із ознаками раніше концептуалізованих одиниць концептосфери (довільно обрані концепти в прямокутниках), результатом чого є знаходження концепту (жирна стрілка), семантичний прототип якого має область співпадіння (перетину) із цільовим доменом – зону метафоричної проєкції (виділена жирним шрифтом). На другому етапі відбувається власне концептуалізація цільового домена на фоні вихідного шляхом перенесення (жирні фігурні стрілки) когнітивних ознак останнього (зазначені у довгих прямокутниках) на об'єкт концептуалізації.

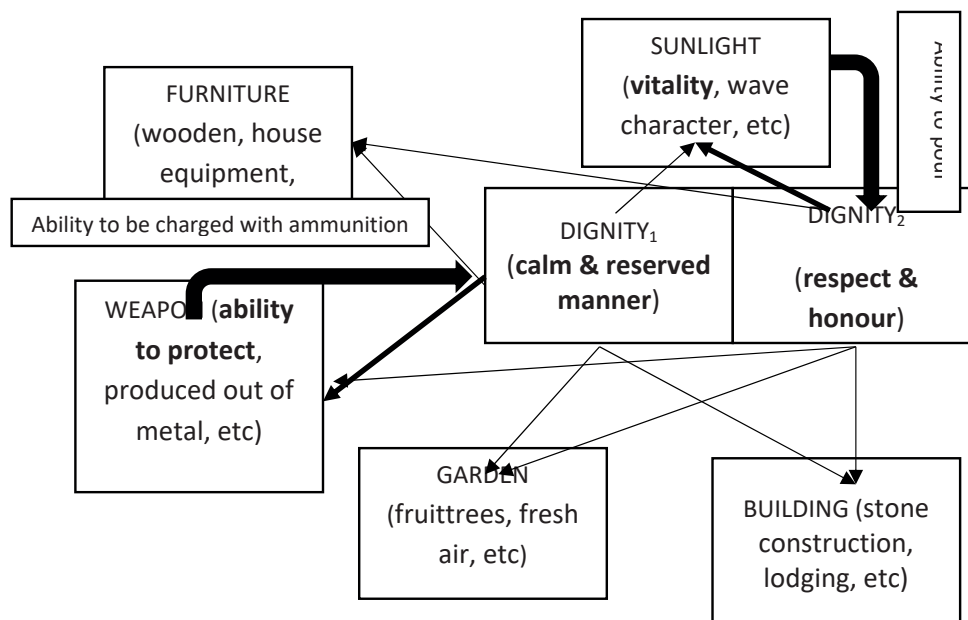

Рисунок 1. Схема крос-доменної метафоричної проєкції

Зазначена схема лише ілюструє принципи крос-доменного перенесення на прикладі двох метафоричних проєкцій парцели₁ та парцели₂. Нижче подано детальний аналіз метафоричного діапазону крос-доменного перенесення відносно кожної із концептуальних парцел.

2.3.2 Крос-доменні проєкції парцели (1) “calm and reserved manner despite situation”

Аналіз корпусів англійської мови (BNC; COCA; Iweb) дозволив встановити, що парцела (1) “calm and reserved manner despite situation” концептуалізується відносно домену WEAPON:

*Shostakovich added to that a reminiscence of the Dawn music opening the opera; and Stravinsky used the intended tune plus two more, giving the ending a much more positive and balanced view of the Old Believers as not regressive and obscurantist but **charged with dignity** and Christian endurance.*

Зона метафоричної проєкції вмотивована центральним перенесенням, яке охоплює ознаки цільового домена “ability to stay calm despite difficulties” та вихідного домена “ability to protect”. Асоціативна спорідненість цих рис полягає у тому,

що здатність зберігати спокій у скрутній ситуації осмислюється як захист від неї, тоді як типовим захистом зазвичай є зброя, що обумовлює проєкцію calmness = weapon. Таке центральне метафоричне перенесення зумовило розширення метафоричної зони, яка включає осмислення аналізованого концепту як боезапасу для зброї та перенесення відповідної ознаки на цільовий концепт.

2.3.3 Крос-доменні проєкції парцели (2) “respect and honour”

Аналіз контекстів із вищезазначених корпусів дозволив встановити, що парцела (2) “respect and honour” зазнає метафоричної крос-доменної проєкції відносно таких вихідних доменів як: SUNLIGHT, CLOTHES. Розглянемо кожний з них окремо:

- Домен SUNLIGHT:

*Freedom is the open window through which **pours** the **sunlight** of the human spirit and human **dignity**.* (Herbert Hoover)

Поданий фрагмент засвідчує, що концепт DIGNITY осмислюється через вихідний концепт

SUNLIGHT, оскільки людська гідність та пов'язана з нею повага безперечно усвідомлюються як щось дуже важливе, життєво-необхідне та корисне, чим також виступає і сонячне світло, без якого неможливе життя. Таким чином, центральне перенесення представлено такими ознаками домена-джерела як "vitality", "good", які є базовими по відношенню до центральної ознаки цільового домену "worth". Загалом, зона міждоменного мапування (або як її ще називають зона метафоричного перенесення, ділянка концептуального перетину або концептуальної проекції) була розширена іншою метафоричною проекцією, що ґрунтується на якостях вихідного домену, які формують центральне перенесення – "ability to pour". Таким чином, гідність усвідомлюється як субстанція, яка може литися подібно до світла. У свою чергу текучість є атрибутом рідини, отже, у цьому випадку спостерігається розширення концептуальної метафори (extension of conceptual metaphor).

- Домен CLOTHES:

*It's just one of the most undervalued words in the English language, we use it for everything (pause) but in this context we've got to see it (pause) **clothed with dignity** and all the glory that it deserves, God loved her!*

Ще одним елементом крос-доменного діапазону є концепт CLOTHES. Центральна проекція репрезентована кореляцією категоріального домену STATE цільового концепту та категоріального домену PHYSICAL ENTITY вихідного концепту, що передбачає проекцію ознаки домена-джерела "ability to cover" на цільовий домен, в якому актуалізується ознака "ability to be in smth" ("be in a certain state"), метафоричне розширення якої перетворилося на "ability to be worn". Таким чином, фізичний стан поваги, у якому людина може знаходитись концептуалізується як одяг, у який людина може бути вдягнена. Центральне перенесення DIGNITY = CLOTHES, передбачає наступне розширення діапазону метафоричної проекції, що охоплює також і парцелу (4), оскільки вона має спільний категоріальний домен STATE: "ability to put on"; "ability to be worn on feet" (shoe)

*She talked all sorts of nonsense to me, but can **put on dignity** when she chooses.*

*He kept cool, and, when it suited, could **put on great dignity**.*

*Jesus **put His shoes of dignity under** the hall trees of time, and leapt into the womb of a virgin.*

*...committed to solidarity with the naked of the world, to help them **recover the dignity of which they have been stripped**.*

2.3.4 Крос-доменні проекції парцели (3) "high rank" та парцели (4) "self-respect and pride"

Аналіз обраних фрагментів довів, що метафорична проекція здійснюється в контексті метафоричних перенесень концептуальної парцели (4) "self-respect and pride", яка зазнає метафоричної крос-доменної проекції відносно таких вихідних доменів як:

- Домен BASE

Ідіома *stand one's dignity* засвідчує концептуалізацію аналізованої парцели відносно домену BASE, що пов'язано із наступним центральним перенесенням: класифікаційна ознака цільового домену "quality" корелює із ядерною однойменною ознакою домена-джерела. Їх схожість обумовлена метафоричною подібністю: якості людини подібно до фундаменту фізичних об'єктів (скажімо фундаменту будівлі) є основоположними, тому диференційні ознаки "self-respect", "self-worth", "self-importance" концептуалізуються відносно домену BASE, отже цільовий концепт осмислюється як основа, на якій можна стояти (*stand on*), яку можна топтати (*trample*), розбудувувати (*build upon*). Це засвідчує його входження до більш загального домену BUILDING (EDIFICE), котрий передбачає розширення центрального перенесення: можливість будівництва ("ability to be built"), руйнації ("ability to be ruined") чи відбудови ("ability to be restored"):

*You may think of humble and assuming neighbours who do **not stand on their dignity**.*

*Displaying a throwing arm reminiscent of Babe Ruth, he led the block into battle knowing instinctively the line between harmless frivolity and time to **stand on his dignity**.*

*...children, youth, adults and families to help them become self-sufficient, **build dignity**, and destroy the crippling effects.*

*... and to try to **build upon human dignity** and compassion as the bedrock of our policy instead of some nostrum from a distinguished, and in his time progressive, economist of 200 years ago.*

*I don't want to **destroy her dignity**, nor rein it in.*

*What this essentially means is that Christ **restored the dignity** that humanity had before Adam's fall.*

- Домен LANDMARK

Ідіома *beneath dignity* вказує на те, що діапазон метафоричної проекції включає в себе домен LANDMARK, який осмислюється в контексті образ-схеми “up down”, котра має яскраво виражену та закарбовану в колективній свідомості аксіологічну складову: верх – добре, низ – погано. Одним із основних категоризаційних доменів DIGNITY у його логічному вимірі є HIGHT (парцела(4)), який, як засвідчує семантико-когнітивний аналіз даних із корпусів англійської мови, є релевантним і по відношенню до парцели (1), парцели (2), парцели (3) та парцели (4), що підтверджується когнітивно-контекстуальним аналізом наступних лексичних сполучень: *high dignity, high respect, high pride*.

***Mental tranquility and freedom from anxiety... make for steadfastness of purpose and high dignity**, “ Cicero wrote.*

*Abroad, he has already attained a **high respect internationally for the manner in which he is endeavouring to help the third world and to play a responsible part in eastern Europe.***

*He was **exalted to the dignity** of an Apostle.*

*I like to look at my three little boys with a **high pride of self esteem** that they are socially equal to any other member in this Canadian....*

*It is now a **matter of low dignity**, the men did this to you are not men and they do not deserve even to be*

called men they are turned to be furious and hungry wild animals everywhere in the streets.

Проаналізовані контексти засвідчують, що DIGNITY як абстрактне явище осмислюється відносно образ-схеми “up-down”, яка першочергово концептуалізує об’єкти фізичного світу. Отже, зоною центральної проекції є перенесення ознаки “high” із фізичного об’єкту на абстрактний концепт, що в свою чергу розширило діапазон метафоричної проекції цільового концепту та обумовило його концептуалізацію як систему відліку або орієнтир, відносно якого можливі положення *above / beneath*.

*He puts it **above his dignity** and he puts it above his pride.*

*Flipping burgers **is not beyond your dignity**. Your grandparents had a different word for it they called it opportunity.*

*Ullman has said that the claim was **beneath the dignity** of comment.*

- Домен SUBSTANCE

Категоріальні домени FEELING, STATE, котрі входять у категоріальну рамку усіх парцел DIGNITY мають абстрактну природу, і як зазначалося раніше, основу їх концептуалізації складають конкретні об’єкти із базового життєвого досвіду (central life experience). У поданому випадку таким об’єктом виступає речовина. Центральне перенесення обумовлене кореляцією ознак “ability to stay in” для цільового домена («перебувати у стані») та ознаки домена джерела («перебувати у речовині»). Зона метафоричної проекції включає деякі риси та властивості речовини, котрі переносяться на цільовий домен, зокрема “ability to fill”. Проаналізовані контексти засвідчують, що найбільш часто подібне метафоричне перенесення характерне для парцели (4), оскільки саме внутрішній стан людини усвідомлюється як речовина, яка її наповнює.

*In their faces were an expression of fearlessness, **full with dignity** and imposing presence, killing intent billowing to sky (Iweb)*

... countenance below the same black clothes, but it must be a **face full of dignity**.

I cough once, and then reply the manager with a voice full of dignity

Проте, слід зазначити, що це перенесення є також актуальним і для інших парцел:

Парцела (1): *From the depth of need and despair, people can work together, can organize themselves to solve their own problems and fill their own needs with dignity and strength. Cesar Chavez*

Парцела (2): *They should be respecting others, treating them as free persons with full dignity, as creators of their world.*

- Домен MATERIAL POSSESSION

Наступна зона метафоричного перенесення представлена когнітивними ознаками домена POSSESSION, ключовою з яких є “ability to belong”, яка є компонентом центрального перенесення разом з ознакою цільового домена “human character”. Таким чином, наявність якості характеру або стану, у людині концептуалізується як наявність певного предмету (володіння рисою характеру = володіння майном), що вмотивовує проєкцію інших ознак вихідного домена на цільовий в контексті поданого крос-доменного перенесення, як наприклад “ability to be stolen / taken away” “ability to be presented”

Any man or institution that tries to rob me of my dignity will lose.

violence, porn, and dream industries steal our dignity from us every day.

...to conceal the liquid that was going to takeaway your dignity when you try and ask for the barmaids number in a touristy Irish Bar.

You can only receive the gift of dignity from your own heart.

Оскільки центральне перенесення представлено категоріальним доменом QUALITY, який охоплює увесь концепт DIGNITY, то це крос-доменне перенесення є також характерним і для ін-

ших концептуальних парцел, наприклад, для парцели (1):

And yet dignity is a synthetic property, invented to stop the ears against the noises of humiliation.

- Домен THING

Гіперонімічним доменом, який покладено в основу описаної вище метафоричної проєкції є домен THING, поява якого у метафоричному діапазоні DIGNITY пояснюється власне природою людського пізнання, яке передбачає концептуалізацію абстрактних речей на основі конкретних об'єктів із базового життєвого досвіду. Свідченням цього є наступні текстові фрагменти, в яких риси фізичного об'єкта THING (ability: “to be put”, “to be broken”, “to be repaired”, “be dropped”, “be collected”, “be found”, “be left”, “to be torn”) переносяться на цільовий домен:

At the 2001 MTV Awards, she put her dignity to the side and wore a dress that read “ My new album is dropping

Put your precious dignity aside for the sake of growth.

Stories can break the dignity of the people, but stories can also repair that broken dignity.

Drop the dignity and straight-up ask for links and shares from influencers.

And who knows if Jill will ever collect her dignity and stop all over the place.

Men and women both find their dignity and destiny in their distinctness.

Make sure you don't leave your dignity behind.

Grim tries to maintain a shred of dignity, but it's hard when he's constantly being outsmarted by a couple of guys

- Домен HUMAN

Наступним доменом-джерелом метафоричної проєкції виступає концепт HUMAN. Центральне перенесення цієї проєкції ґрунтується на кореляції основних диференційних ознак доменів: “ability to be born, live and die” (HUMAN) та “ability to appear, exist and disappear” (HUMAN QUALITY,

гіпонімом якого виступає DIGNITY). Ця проєкція розширюється перенесенням наступних ознак вихідного домену на цільовий: ability “to stand”, “to speak”, “to injure”, “to recover”:

The moment he set eyes on Alice, he tried to stand up, to put his dignity back on its feet, but with a motion of her hand she enjoined him to remain seated.

Оскільки центральне перенесення базується на категоріальному домені, котрий є базовим для всієї категоріальної рамки концепту, то цей випадок метафоричної проєкції охоплює не лише четверту, але й першу і другу парцели концепту. Наприклад:

Walking over the icy moraines demonstrates that true dignity is born of poverty and can never die under an unlitte red sky.

But basic human dignity says you don't punch some poor bastard doing his job to feed your ass.

New drinking game: replay the video of Powell's testimony, take a shot whenever a final spark of his remaining dignity dies.

They were followed by a short, fat woman with a sweeping walk and air of satisfied assurance, who eyed us in a supercilious way and then turned to the others with an air of injured dignity that was intensely amusing.

Possibly by the next term of court the Harris dignity had recovered from its hurt and so the case was not pushed.

Таким чином, метафоричний діапазон концепту DIGNITY включає наступні вихідні домени, деякі когнітивні ознаки яких проєктуються на цільовий концепт. Узагальнена інформація подана у Таблиці 1.

Таблиця 1. Метафоричний діапазон концепту DIGNITY

Source domain	Central mapping feature		Парцела1 “calm and reserved manner despite situation”	Парцела2 “respect and honour”	Парцела4
	SD feature	TD feature			
WEAPON	“ability to protect”	“ability to stay calm despite difficulties”	“ability to be charged”		
SUNLIGHT	“vitality”, “good”	“worth”		“ability to pour”	
CLOTHES	“Ability cover”	“be in a certain state”		“ability to be worn”	“ability to put on”; “ability to be worn on feet”
BASE / BUILDING	Underlying element	Underlying quality			“ability to stand on” “ability to be built” “ability to be ruined” “ability to be restored” “ability to be trampled”
LANDMARK	Up / Down	Hight	“ability to be high”	“ability to be high / low”	“ability to be above / beyond or beneath”

Source domain	Central mapping feature		Парцела1 "calm and reserved manner despite situation"	Парцела2 "respect and honour"	Парцела4
	SD feature	TD feature			
SUBSTANCE	Ability to take in things	ability to stay in (a state)	"ability to fill"	"ability to fill"	"ability to fill"
MATERIAL POSSESSION	Part of human property	Part of human spirit	"ability to possess"	"ability to possess"	"ability to be stolen / taken away" "ability to be presented"
THING	Part of objective world	Part of human character			ability: "to be put", "to be broken", "to be repaired", "be dropped", "be collected", be found", "be leaft, be torn"
HUMAN	"ability to be born, live and die"	"ability to appear, exist and disappear"	"ability to stand"	"ability to speak"	"ability to injure", to recover"

Концептуалізація парцели (3) репрезентована виключно доменом LANDMARK та з метою раціонального використання простору вона не представлена у Таблиці.

3. Висновки

Метафоричний модус концепту DIGNITY розкриває особливості його концептуалізації через його асоціативні зв'язки із іншими концептами. Міжконцептуальні зв'язки проявляються у крос-доменних проекціях, які передбачають перенесення ознак домена-джерела на цільовий

концепт, основу якого складає центральне перенесення, яке часто розширює свій метафоричний діапазон. Проведений аналіз довів, що деякі вихідні домени проектують власні ознаки лише на одну з концептуальних парцел, тоді як деякі охоплюють увесь концепт загалом. Причиною цього є статус ознак цільового домена, які складають центральне метафоричне перенесення. У випадку їх ядерного статусу, перенесення відбувається на більшу кількість концептуальних парцел, тоді як їх віддаленість від ядра обумовлює меншу кількість метафоричних проекцій. Узагальнені результати дослідження подані у Таблиці 2.

Таблиця 2. Частотність залучення парцел DIGNITY у метафоричні перенесення

	Парцела ₁ "calm and reserved manner despite situation"	Парцела ₂ "respect and honour"	Парцела ₃ "high rank"	Парцела ₄ "self-respect and pride"
WEAPON				
SUNLIGHT				
CLOTHES				
BASE / BUILDING				
LANDMARK				
SUBSTANCE				
MATERIAL POSSESSION				
THING				
HUMAN				

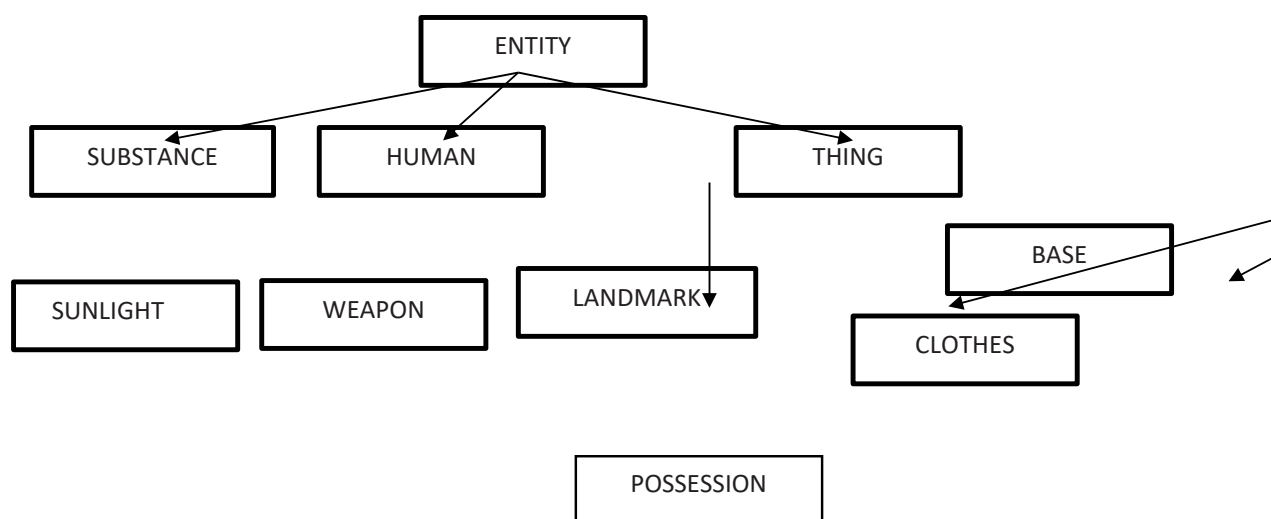

Схема 2. Гіперонімічні категоріальні відносини доменів концепту DIGNITY

Аналіз діапазону метафоричного перенесення дозволив встановити, що домени, які входять до його складу мають гіперо-гіпонімічні відносини, найширшим із яких є ENTITY (Дивись Схему 2). Це доводить той факт, що абстрактні концепти, до яких відноситься лінгвоетичний концепт DIGNITY осмислюються відносно базових кон-

цептів, екстенціонал яких включає об'єкти з базового життєвого досвіду людини. Центральним таким об'єктом виступає ENTITY.

Перспективою подальших досліджень може бути аналіз структурного модусу концепту DIGNITY

Література:

1. Бутова А. А., Крячко В. Б. Концепт «справедливість» в російській та англійській лінгвокультурах. *Альманах сучасної науки та освіти*. Тамбов : Грамота, 2013. № 7. С. 23–25.
2. Воркачев С. Г. Справедливість в англійській лексикографії: ім'я концепта. *Актуальні проблеми філології та педагогічної лінгвістики*. Москва, 2011. № 13. С. 35–41.
3. Мирзоева Л. Ю. К проблеме культурных импликаций в переводе: концепт «долг» в русском и английском языке. *GISAP: Philological sciences*. Лондон, 2014. Р. 36–41.
4. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики. Санкт-Петербург : Науч. центр проблем диалога, 1996. 760 с.
5. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика. Москва : Восток-Запад, 2007. 314 с.
6. Чабан В. М. Вербалізація концепту *dignity* в англійській мові. *Вісник Львівського університету. Філологічні науки*. Львів, 2019. Вип. 70. С. 262–271.
7. Butova, A. A., & Kryachko, V. B. (2013). Concept “spravedlivost” v russkoj i anglijskoj lingvokulturah [The concept of “justice” in Russian and English linguistic cultures]. *Almanah sovremennoj nauki i obrazovaniya*, 7(74), 23–25 [in Russian].
8. Chaban, V. M. (2019). Verbalizatsiia kontseptu dignity v anhliiskii movi [Verbalization of the concept of dignity in English language]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 70, 262–271 [in Ukrainian].
9. Dancygier, B. (2017). *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics (Cambridge Handbooks in Language and Linguistics)*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781316339732>
10. Davies, M. (2004). *British National Corpus* (from Oxford University Press). Retrieved from <https://www.english-corpora.org/bnc/>.
11. Davies, M. (2008). *The Corpus of Contemporary American English (COCA)*. Retrieved from <https://www.english-corpora.org/coca/>.
12. Davies, M. (2018). *The iWeb Corpus*. Retrieved from <https://www.english-corpora.org/iWeb/>.
13. Evans, J. L. (2007). The emergence of language: A dynamical systems account. In E. Hoff, & M. Shatz (Ed.), *Blackwell handbook of language development*. In E. Hoff, & M. Shatz (Ed.), *Blackwell Publishing*, 128–147.
14. Kövecses, Z. (2017). Conceptual metaphor theory. In E. Semino, & Z. Demjén (Ed.), *Routledge*, 13–27.
15. Kövecses, Z. (2017). Levels of metaphor. *Cognitive Linguistics*, 28(2), 321–347. <https://doi.org/10.1515/cog-2016-0052>
16. Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (2nd ed., pp. 202–252). Cambridge University Press.
17. Lakoff, G. (2008). The neural theory of metaphor. In R. W. Gibbs, Jr. (Ed.), *The Cambridge handbook of metaphor and thought* (pp. 17–38). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816802.003>
18. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago University Press.
19. Mirzoeva, L. Y. (2014). K probleme kulturnyh implikacij v perevode: koncept “dolg” v russkom i v anglijskom yazyke [To the problem of cultural implications in translation; the concept of debt in Russian and English]. *GISAP. Philological sciences*. 36–41 [in Russian].
20. Morozova, O. (2017). Monomodal and multimodal instantiations of conceptual metaphors of Brexit. In *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*, 250–283. <https://doi.org/10.1515/lart-2017-0017>
21. Nikitin, M. V. (1996). *Kurs lingvisticheskoj semantiki* [Linguistic semantics course]. Nauchnyj Tsentr Problem Dialoga [in Russian].
22. Popova, Z. D. (2007). *Kognitivnaya lingvistika* [Cognitive linguistics]. Vostok-Zapad [in Russian].
23. Rosch, E. (1973). Natural categories. *Cognitive Psychology*, 4, 328–350.
24. Shevchenko, I. & Shastalo, V. (2021). The conceptual metaphor of modesty in English and Ukrainian. *Cognitive Studies / Études cognitives*, 2021(21). <https://doi.org/10.11649/cs.2462>
25. Tatsenko, N. (2020). Empathy as a self-organized cognitive model: a linguistic synergetic perspective. *LEGE ARTIS. Language yesterday, today, tomorrow*, 5(1), 390–423.
26. Vorkachev, S. G. (2011). Spravedlivost v anglijskoj leksikografii: imya koncepta [Justice in English lexicography; concept name]. *Aktualnye problemy filologii i pedagogicheskoj lingvistiki*, 13, 35–41 [in Russian].
27. Zabotynska, S. & Plakhotniuk Y. (2020). The active learner’s construction-combinatory thesaurues: user-driven principles of compiling (a cognitive linguistic approach). *Cognition, communication, discourse*, 21, 93–107. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2020-21-07>